



ČESKÁ REPUBLIKA

NÁLEZ

Ústavního soudu

Jm é n e m r e p u b l i k y

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy Pavla Šámala, soudce Jana Wintra a soudce zpravodaje Jaromíra Jirsy o ústavní stížnosti stěžovatelky: **T. D.**, zastoupené JUDr. Kateřinou Kolářovou (dříve Skoumalovou), advokátkou se sídlem v Hradci Králové, Škroupova 957/4, proti usnesení Nejvyššího soudu č. j. 7 Tdo 313/2023-1181 ze dne 19. dubna 2023, za účasti **Nejvyššího soudu**, jako účastníka řízení, a **Nejvyššího státního zastupitelství** a **J. J.**, zastoupeného JUDr. Danielem Radou, advokátem se sídlem v Hradci Králové, Nerudova 866/27, jako vedlejších účastníků řízení, takto:

- I. Usnesením Nejvyššího soudu č. j. 7 Tdo 313/2023-1181 ze dne 19. dubna 2023 byla porušena základní práva stěžovatelky na soudní ochranu podle článku 36 odst. 1 a článku 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod a na rovnost účastníků řízení podle článku 37 odst. 3 Listiny základních práv a svobod.**
- II. Ve výroku I. uvedené usnesení se v části, jíž bylo rozhodnuto o nároku stěžovatelky na náhradu nemajetkové újmy, ruší.**

Odůvodnění:

I. Vymezení věci

1. Stěžovatelka se domáhá zrušení usnesení Nejvyššího soudu, kterým byl zrušen výrok prvostupňového soudu, jímž byla stěžovatelce příznána proti odsouzenému pachateli náhrada nemajetkové újmy. Podle stěžovatelky bylo usnesením porušeno její právo domáhat se stanoveným postupem svého práva u nezávislého a nestranného soudu zakotvené v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

II. Skutkové okolnosti a procesní vývoj věci

2. Okresní soud v Rychnově nad Kněžnou (dále jen „okresní soud“) rozsudkem č. j. 1 T 47/2020-1060 ze dne 15. června 2022 uznal vedlejšího účastníka (stěžovatelčina otcíma) vinným ze zločinu týrání svěřené osoby podle § 198 odst. 1 a 2 písm. a), b), c) a d) trestního zákoníku a zločinu týrání osoby žijící ve společné domácnosti podle § 199 odst. 1, 2 písm. a) a d) trestního zákoníku. Za to otcímovi uložil podmíněně odložený trest odnětí svobody a povinnost zaplatit stěžovatelece na náhradě nemajetkové újmy 23 000 Kč (náhrada nemajetkové újmy byla nejprve požadována ve výši 70 000 Kč, z níž 47 000 Kč otcím dobrovolně uhradil). Krajský soud v Hradci Králové (dále jen „krajský soud“) rozsudkem č. j. 11 To 225/2022-1123 ze dne 13. prosince 2022 k odvolání státní zástupkyně zrušil výrok o uloženém trestu a nově rozhodl, že otcím vykoná nepodmíněný trest odnětí svobody ve věznicí s ostrahou a současně zamítl jeho odvolání.

3. Nejvyšší soud napadeným usnesením k dovolání otcíma zrušil rozsudek krajského soudu v části, v níž bylo zamítnuto jeho odvolání proti výrokům o náhradě škody a nemajetkové újmy z rozsudku okresního soudu, a v těchto výrocích zrušil i rozsudek okresního soudu; současně zrušil i další rozhodnutí na předmětnou část obou rozsudků obsahově navazující.

4. Důvod ke zrušení spatřuje Nejvyšší soud v tom, že nárok nebyl řádně uplatněn, a proto neměl okresní soud podklad k tomu, aby rozhodoval v adhezním řízení. Napadeným usnesením trestní řízení skončilo [ústavní stížnost otcíma Ústavní soud usnesením sp. zn. IV. ÚS 1505/23 ze dne 8. srpna 2023 (všechna rozhodnutí na <http://nalus.usoud.cz>) odmítl jako zjevně neopodstatněnou], otcím je pravomocně odsouzen, aniž by bylo o nárocích poškozených rozhodnuto anebo s nimi byli odkázáni do civilního řízení.

III. Argumentace stěžovatelky

5. Stěžovatelka považuje usnesení Nejvyššího soudu za protiústavní, neboť jím byla zbavena náhrady nemajetkové újmy a tím byla porušena její základní práva. Podle Nejvyššího soudu musí soud při rozhodování o nárocích poškozených posoudit, jde-li o nárok podle § 2956 občanského zákoníku nebo některý (a který) z nároků podle § 2958 občanského zákoníku. Nejvyšší soud okresnímu soudu vytkl, že neuvedl, pro jaké konkrétní nároky vyplývající z § 2958 občanského zákoníku poškozeným náhradu přiznal, proto je výrok podle § 228 odst. 1 trestního řádu neurčitý a porušuje § 2958 občanského zákoníku. Stěžovatelka se ale domáhala náhrady nemajetkové újmy podle § 2956 občanského zákoníku, a proto jí není zřejmé, v čem měla pochybit. Podle Nejvyššího soudu dále poškození neuplatnili své nároky řádně podle § 43 odst. 3 trestního řádu a neodstranil-li vady okresní soud, neměl o adhezním nároku rozhodovat vůbec.

6. Stěžovatelka namítá, že závěry Nejvyššího soudu jsou v rozporu s obsahem spisu, odkazuje na své podání ze 4. srpna 2020 a podpůrně na svůj závěrečný návrh z 30. listopadu 2021 založený v písemné podobě do spisu. Přestože utrpěla posttraumatickou stresovou poruchu, v řízení neuplatnila nárok na náhradu nemajetkové újmy na zdraví podle § 2958 občanského zákoníku, a proto jsou závěry Nejvyššího soudu ve vztahu k ní nepatřičné. Odůvodnění napadeného usnesení nepovažuje za ústavně konformní a odkazuje na judikaturu Ústavního soudu [nálezy sp. zn. I. ÚS 113/02 ze dne 4. září 2002 (N 109/27 SbNU 213), sp. zn. III. ÚS 1836/13 ze dne 27. února 2014 (N 24/72 SbNU 275) či sp. zn. II. ÚS 297/22 ze dne 26. června 2023]. Současně tvrdí, že po vydání napadeného usnesení Nejvyššího soudu se

dostala do situace, kdy její právo je promlčeno a nemůže je již uplatnit v občanskoprávním řízení; proto považuje napadené usnesení za nepřezkoumatelné a navrhuje jeho zrušení.

IV. Vyjádření účastníků řízení

7. K výzvě Ústavního soudu se k ústavní stížnosti vyjádřili Nejvyšší soud jako účastník řízení a Nejvyšší státní zastupitelství a otčím jako vedlejší účastníci řízení.

8. Předseda senátu Nejvyššího soudu zopakoval argumentaci z odůvodnění napadeného usnesení a shrnuje důvody zrušení adhezních výroků pro nepřezkoumatelnost a nedostatečnou specifikaci návrhů poškozených. Nejvyšší soud zdůrazňuje, že postupem obecných soudů nižších stupňů bylo zasaženo do práva obviněného na spravedlivé řízení, k čemuž musel přihlídnout.

9. Nejvyšší státní zastupitelství ve vyjádření přiznává ústavní stížnosti jistou míru relevance. Poukazuje na podání, jímž stěžovatelka podle § 43 odst. 3 trestního řádu uplatnila svůj nárok na náhradu nemajetkové újmy a jehož obsah hodnotí Nejvyšší státní zastupitelství jako dostačující a současně připomíná, že výroky o náhradě újmy poškozeným byly usnesením zrušeny především s ohledem na nedostatečné odůvodnění prvostupňového rozhodnutí. Podle Nejvyššího státního zastupitelství nemohlo být právo promlčeno, jak stěžovatelka uvádí – nadále se může svých nároků domáhat prostřednictvím občanskoprávní žaloby.

10. Vyjádření Nejvyššího soudu a Nejvyššího státního zastupitelství byla stěžovatelce zaslána k replice, která Ústavnímu soudu sdělila, že této možnosti nevyužije.

11. Otčím ve svém vyjádření souhlasí s napadeným usnesením Nejvyššího soudu, je přesvědčen, že nároky poškozených nebyly uplatněny řádně ve smyslu § 43 odst. 3 trestního řádu a nesouhlasí ani s tvrzením, že Nejvyšší soud vytvořil situaci, kdy se v důsledku chybějícího výroku o náhradě škody nemůže stěžovatelka domáhat svých nároků jinou cestou.

12. Vzhledem k tomu, že vyjádření vedlejšího účastníka neobsahovalo nová tvrzení ani skutečnosti, Ústavní soud je stěžovatelce k případné replice nezasílal.

V. Vlastní posouzení věci

13. Ústavní soud nejprve uvádí, že kromě otčima, jehož ústavní stížnost byla, jak výše uvedeno odmítnuta jako zjevně neopodstatněná, podali ústavní stížnost tři ze čtyř poškozených a rovněž zástupkyně stěžovatelky. O obdobné ústavní stížnosti bratra stěžovatelky vedené pod sp. zn. IV. ÚS 1971/23 rozhodl Ústavní soud nálezem ze dne 1. listopadu 2023, kterým stížnosti vyhověl. Vzhledem k obsahově shodné argumentaci stěžovatelů (poškozených) a vyjádření účastníka i vedlejších účastníků lze na uvedený nález pro stručnost odkázat. Ústavní soud v tomto rozhodnutí dospěl k závěru, že ačkoli stěžovatelka neměla možnost seznámit se s otčímovým dovoláním (č. l. 1145–1150) obsahujícím novou argumentaci, v níž namítal nesprávné posouzení a neodůvodnění výroku o náhradě škody (č. l. 1149), Nejvyšší soud k ní přihlédl a výrok o náhradě škody zrušil. Proti tomuto překvapivému rozhodnutí se stěžovatelka neměla možnost bránit.

14. Právo na soudní ochranu zakotvené v čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 2 Listiny v sobě zahrnuje i princip předvídatelnosti soudního rozhodnutí (zákaz vydání překvapivého rozhodnutí). O překvapivé rozhodnutí jde, není-li zřejmé, co považuje soud za relevantní a účastníkovi

řízení neumožní vyjádřit se k odlišnému právnímu hodnocení [viz nález sp. zn. I. ÚS 777/07 ze dne 31. července 2008 (N 134/50 SbNU 181)] nebo k jinému hodnocení důkazů [nález sp. zn. III. ÚS 1980/13 ze dne 9. ledna 2014 (N 1/72 SbNU 23)]. Hodnotí-li soud tutéž věc jinak než předchozí instance, musí účastníky seznámit se svým odlišným právním názorem a umožnit jim vyjádřit se, což se v projednávaném případě nestalo a rozhodnutím, jímž stěžovatelka pozbyla právní titul pro náhradu nemajetkové újmy, bylo porušeno nejen její právo na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 2 Listiny, ale neinformováním o okolnostech, které se jí dotýkají, i právo na rovnost v řízení zakotvené v čl. 37 odst. 3 Listiny.

15. Vzhledem k zásadě minimalizace zásahů do rozhodovací činnosti obecných soudů zrušil Ústavní soud napadené usnesení výhradně pro výše uvedené procesní pochybení. Pro úplnost však připomíná, že obecně nelze po poškozeném požadovat, aby svůj nárok kvalifikoval podle hmotného práva, neboť taková kvalifikace a rozhodnutí o přiměřenosti odčinění imateriální újmy je výlučnou odpovědností soudce [viz nález sp. zn. I. ÚS 1222/22 ze dne 27. června 2023, odst. 34]. Přesto stěžovatelka v projednávané věci vznesla požadavek na odčinění duševních útrap podle § 2956 občanského zákoníku, nikoli na náhradu nemajetkové újmy z titulu újmy na zdraví (§ 2958 občanského zákoníku) a okresní soud její vymezení vyhodnotil jako správné. Přiznal jí proto náhradu za útrapy, které nepředstavují trvalou psychickou újmu a kterou není třeba prokazovat znaleckými posudky. Požadavek Nejvyššího soudu na podrobnější (individualizované) odůvodnění je sice legitimní, nelze však okresnímu soudu vytýkat, neuvedl-li, na základě jakých konkrétních nároků podle § 2958 občanského zákoníku stěžovatelka náhradu nemajetkové újmy požadovala.

16. Kasačním nálezem Ústavní soud otevřel Nejvyššímu soudu procesní prostor pro vydání nového rozhodnutí, ve kterém bude možno zohlednit argumentaci poškozených.

V. Závěr

17. Nejvyšší soud nerespektoval požadavek předvídatelnosti rozhodnutí, a tím porušil ústavně zaručené právo stěžovatelky na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 2 Listiny a právo na rovnost v řízení podle čl. 37 odst. 3 Listiny. Proto Ústavní soud ústavní stížnosti vyhověl a podle § 82 odst. 1, odst. 2 písm. a) a odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu napadené usnesení Nejvyššího soudu zrušil.

Poučení: Proti rozhodnutí Ústavního soudu se nelze odvolat.

V Brně dne 29. listopadu 2023

Pavel Šámal
předseda senátu